

sunt de sex mensibus non solum obtentionis, sed etiam non recitationis. Sed non oportet vim inferre textui, nam verba Concilii: *Si post sex menses ab obtento beneficio, videntur perspicua, et apud Pium V clarius dicitur: Si post sex menses, quam illud obtinuerit;* ergo post sex menses saltem a possessione beneficii, sive in illis quis recitet, sive non, incurrit poena illius legis non recitando. Unde illi sex menses concessi sunt non habitatione ad initium transgressionis, ut sic dicam, sed ad initium obtentionis beneficii. Quia voluit lex non ita punire novitum, ut sic dicam, in illo munere, quia fortasse in illo tempore solent esse plures occasionses omitendi. Et in hoc sensu est communiter intellecta illa lex.

14. *Restitutionis obligatio solum incipit post sex menses, licet continuata serie beneficiatus neque in illis recitet, neque deinceps.* — Aliud explicandum est, an is, qui per sex menses non recitavit, maneat liber a poena illius legis, etiamsi per majus tempus duret non recitando: si vero culpa sit diuturnior, eo ipso totum peccatum a principio maneat obnoxium illi poenae? Nam verba textus videntur ambigua, sic enim habent: *Si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii et temporis.* Ubi non declarat an loquatur de toto tempore omissionis excedente durationem sex mensium, an vero de solo illo tempore, quod ultra sex menses additur. Sed sine dubio hoc posteriori modo est illa lex intelligenda. Et ita videntur supponere Navarr. et omnes, tum quia hic sensus mitior est, tum etiam quia Concilium noluit de illis primis sex mensibus quicquam de novo disponere, sive peccatum ultra differatur, sive non. Et hoc etiam videatur indicasse Pius V, quando declaravit, in omissione illorum sex mensium graviter peccari, et de restitutione nihil dixit.

CAPUT XXX.

QUID TENEATUR RESTITUERE, QUI POST SEX MENSES NON RECITAT.

1. Principio inquirendum est, an haec lex obliget ad restitutionem faciendam in conscientia ante judicis condemnationem, etiamsi crimen occultissimum sit. Nam Soto, libr. 40 de Just., quest. 5, artic. 6, dixit non obliga-

re, quia credidit Concilium non fuisse receptum, et praecessit Pium V. At vero Medina, qui constitutionem Pii V novit, ausus est dicere, decretum illud esse penale, et non obligare donec judex præcipiat.

2. *Stanle decreto Concilii in sua vi, restitutio facienda est ante judicis sententiam, atque adeo lex illa obligat in conscientia.* — Tria ergo breviter dicenda sunt: primum est, stante decreto Concilii Later. in sua vi, restitutionem hanc esse faciendam in conscientia ante judicis condemnationem, licet delictum occultissimum sit. Probatur primo ex illis verbis: *Beneficiorum suorum fructus suos non faciant.* Nam lex potens est ad impediendam acquisitionem dominii, et verba illa sufficenter significant hunc effectum; ergo faciunt illum. Sed nemo potest retinere quod suum non est, sed in conscientia tenetur reddere cui debetur; ergo. Confirmatur ex illis verbis: *Sed eos tanquam injuste perceptos erogare teneatur.* Nascitur ergo illa obligatio ex injustitia; ergo urget in conscientia, seclusa coactione. Secundo dico, saltem post constitutionem Pii V, dubitari non posse de vigore illius legis, quia ipse ita illam declarat, ut eam de novo statuat, si necesse sit, dicens: *Nos huic rei evidentius atque expressius providere volentes, statuimus, etc.* Nec dubitari potest quin illa pontificalis constitutio ita sit usu recepta, ut obliget. Neque Medina hoc vocavit in dubium, neque homines pii et docti. Addo ex illa colligi, etiam antea decretum Concilii habuisse robur suum et vim. Tertio, assero legem Pii V in hac parte non ita esse poenalem, aut desiderare judicis actionem. Tum quia ipse non statuit novam poenam, sed declarat quomodo sit facienda restitutio a Concilio præcepta, relinquens debitum restituendi in eo gradu, et modo quo per Concilium fuerat inductum. Tum etiam quia ipse utitur illo modo loquendi: *Talem vel talem partem fructuum amittat; et prius retulerat illa verba Concilii: Fructus suos non faciat, et tanquam injuste perceptos, etc.* Et in illis fundat constitutionem suam.

3. Ex his ergo concluditur, hodie restitutionem esse faciendam juxta tenorem et modum a Pio V præscriptum, et in conscientia, nulla expectata judicis sententia. Ita sentiunt Navar., d. cap. 7, de Orat., n. 32, et in Manual., c. 21, n. 122; Covar., l. 3 Variar., c. 13, in fin.; Cord., in Sum. Hisp., q. 33; Durand., Graffis, et alii supra citati.

4. *Soti sententia astruens beneficium, non*

recitantem, solum obligari ad restituendam eam partem, quæ officio recitandi respondet. — Secundo, declarandum est quid sit restituendum; an simpliciter omnes fructus beneficii, vel beneficiorum, vel tantum ea pars quæ officio recitandi in beneficio correspondet. Soto hoc posteriori modo interpretatur decretum Concilii, solum quia aliis sensu videtur nimium rigorosus. Ipse vero interpretationem non accommodat verbis Concilii; posset autem accommodare ad illa: *Non faciat fructus suos pro rata omissionis recitationis officii, et temporis,* nam illud *pro rata* videtur intelligendum respectu fructuum beneficii, non simpliciter, sed prout recitationi correspondent ac debentur. Sed tamen hanc evasionem excusit Pius V. Primo, quia declaravit *ratam*, intelligendum esse per proportionem ad horas canonicas, et recitationem earum, ut postea exponemus; secundo, quia dixit: *Omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, etc., ejus diei amittat.*

5. *Medina in eam it sententiam, et aliter explicat verba Pii V.* — Nihilominus Medina persistit in sententia Soti, quia putat continere evidenter justitiam et aequitatem, et eum secuti sunt Arag., et Ludovicus Lopez. Ad Pium autem V duobus modis respondent. Primo, ut solum loquatur de beneficiis, quæ nullum habent servitium præter recitationem officii. Sed hoc improbatum est. Tum quia Concilium Lateranense expresse dicit: *Quicumque habet beneficium cum cura, vel sine cura.* Et hoc refert Pius V, et vocat *salubrem sanctionem*, quam confirmat. Tum etiam quia declarat extendi ad præstimonia, et quæcumque alia beneficia etiam nullum servitium habentia. Secundo respondent, verba illa: *Omnes beneficii seu beneficiorum suorum fructus, etc., restringenda esse ad illos fructus, qui iuxta proportionem ab ipsis excogitata recitationi horarum correspondent.*

6. *Vera sententia: ex vi illius legis, qui non recitat, debet restituere omnes fructus proportione declarata a Pio V.* — Nihilominus dicendum est, ex vi illius legis restituendos esse omnes fructus beneficiorum omnium, quæ habet ille qui non recitat, cum proportione declarata a Pio V. Ita tenent Navar., Covar., Durand., Graffis, et alii supra citati; et Valent., 3 p., q. 2, ultim. punct., in fine; et Pet. Navar., libr. 2 de Restit., c. 2, art. 3., n. 183, præsertim n. 196 et sequentibus; et Azor, lib. 10, c. 14, q. 5. Ratio non est alia nisi verba Concilii, quæ Pius V tam expresse de-

claravit, addita distributione, ut nemo possit propria auctoritate illa limitare; sic enim ait: *Omnes beneficii, seu beneficiorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, quotidie dividerentur.* Sed aiunt, cum ait *omnes*, loquitur tantum de omnibus respondentibus obligationi recitandi. Sed contra, nam isti fructus (secundum illos auctores) non sunt omnes fructus beneficii: at Pius loquitur de omnibus fructibus beneficii, imo et beneficiorum. Item, illi non sunt fructus, qui correspondent *illi vel illis diebus absolute*, ut Pontifex loquitur. Praeterea, juxta illum sensum etiam dicere potuisse, pro qualibet hora restituendos esse omnes fructus beneficii, subintelligendo non simpliciter, sed respondentibus illi horæ. Ad hæc, Pontifex premitt se velle providentius et expressius, circa declarationem illius *ratæ*, disponere; at vero si admittatur additio et proportio illorum auctorum, nec evidens nec expressa est declaratio, sed tam obscura et arbitaria relinquitur, sicut antea in puncto præcipuo, et maxime dubitabili. Praeter hæc habet hic locum ponderatio verbi *statuimus*, supra relata ex Navarre; nam ibi aliquod jus novum statuitur; illa autem restitutio cum illa proportione ex ipso jure naturæ debebatur, ut Soto concedit; ergo aliquid amplius per hoc jus novum statuitur. Item, alias nulla esset differentia inter sex primos menses, et reliquum tempus, quod etiam est clare contra intentionem illius legis. Denique, licet beneficium detur propter plura officia, nihilominus lex potuit punire omissionem unius officii privatione omnium fructuum, etiam respondentium aliis servitiis, quia lex potest non solum privare stipendio quasi adæquato officio omissio, sed aliam privationem addere in poenam justam. Hoc autem plane fecit illa lex, ut ex verbis citatis constat.

7. *Objectio suboritur. — Dissolvitur primo.*

— *Solvitur secundo.* — Dices: ergo saltem quoad illam partem est lex illa omnino poenalis; ergo ad illud quod penale est, non obligabit ante condemnationem. Respondetur negando consequentiam. Primo, quia lex potest suis verbis per se ipsam ita inferre poenam, ut ex illa sequatur statim obligatio in conscientia, et hanc vim habent verba illius legis, ut ponderavimus. Deinde quia per illam legem virtute factum est, ut beneficium ecclesiasticum, licet detur propter aliud servitium, nihilominus sub hac conditione detur, ut recitet qui illud habet, alias etiam aliud servitium seu stipendium ejus amittat. Et ideo quando

non impletur illa conditio, statim oritur obligatio non recipiendi ullos fructus beneficii, pro rata omnium illorum.

8. *Corollaria ex dictis.* — *Primum.* — Unde constat hoc non solum esse verum de fructibus unius beneficii, sed etiam plurium, et omnium quae persona habuerit, quia ita declaravit Pius V, et quia non est major ratio de uno quam de alio, et quia singula et omnia sub illa conditione data sunt. Solum fieri possunt ut in singulis sex primi menses excipiatur cum proportione. Denique intelligitur ex dictis, nunc post sex menses non habere locum compensationem spiritualem, quam dicebamus supra ex natura rei potuisse sufficere, quia lex praescripsit hoc genus poenae et restitutionis, et homo non potest commutare poenam per legem impositam. Praesertim, cum lex impediverit translationem dominii, sine quo nemo habet titulum quo possit juste retinere tales fructus.

9. *Opinio aliquorum, hanc ratam non oportere fieri cum exacta proportione.* — Sed oportet tertio exponere hanc ratam, an sit cum exacta proportione, et usque ad minima dividenda. Ait enim Soto pro uno aut duobus diebus non teneri quempiam restituere. Medina vero generalius dicit pro omissione paucorum dierum nihil esse restituendum. Et deinde ponit exemplum in octo vel decem diebus. Imo addit, etiamsi quis per annum integrum omittat, non esse necessarium restituere totum exacte et integre, sed posse moderatam partem retinere. Quae fundant solum in quadam morali accommodatione, quia dominus temporalis, nisi sit nimium rigidus et tenax (quod de Deo sentiendum non est), non privat famulum stipendio propter aliquos defectus leves, nec propter omissionem gravem privat exacte omnibus fructibus; ergo multo magis ita de Deo sentiendum est.

10. *Vera sententia: licet ex jure naturae predicta doctrina esset vera, stando tamen in lege positiva, rata usque ad minima est dividenda.* — Sed haec moralis persuasio ad summum habebat locum in terminis juris naturalis, ut supra tractatum est. At vero stante lege positiva definita, et taxante hanc poenam usque ad minima (ut ita loquamur), non licet nobis uti conjecturis ad legem enervandam; nam cum Concilium statuit, ut qui post sex menses ab obtento beneficio per quindecim dies non recitaverit saltem bis, privetur beneficio, ergo non est credibile ut per decem vel octo dies omittens officium, in illius legis poenam non

incidat. Item cum Pius V taxet quid restituendum sit pro dimidia parte officii praetermissa, quis nunc dicere potest ex omissione duorum dierum nullam oriri obligationem? Praeterea si Medina sua conjectura recte ducetur, dicturus consequenter fuisse, beneficiarium non peccare mortaliter ex vi transgressionis contra obligationem beneficii, non recitando per octo aut decem dies, quia benignus princeps aut dominus non privat subditum aut famulum gratia et amicitia sua, propter levem negligentiam; ergo vel in eo casu beneficiarius non peccat mortaliter, vel illa dici non potest levis omissione, aut offendio domini, et ita non procedit conjectura. Tamen lex illa impedit translationem dominii fructuum correspondentium illis temporibus, diebus, aut horis; nullo ergo titulo retineri possunt.

11. *Pii V taxa omnino servanda; notanda tamen optima expositio illorum verborum sextae partis, etc.* — Dicendum ergo est cum communis sententia, taxam et distributionem a Pio V declaratam ad amissim servandam esse. In ea enim imprimis asserit: *Qui uno vel pluribus diebus omnes horas canonicas intermiserit, omnes fructus amittat, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur;* si vero non uno die integrum officium pretermittat, pro dimidia parte officii vult amitti dimidiad partem fructuum illi diei correspondentium. Dimidiad autem partem horarum declarat esse Matutinum (quod simul cum Laudibus intelligo), aliam dimidiad partem ex omnibus aliis horis conficit; et quotiam illae sunt sex, illas reputat aequales, et pro uniuscujusque omissione, *sextam partem fructuum ejusdem diei amitti declaravit.* Quod intelligo de sexta parte fructuum dimidiadie naturalis, seu de fructibus diei artificialis, nam altera pars respondet nocti, seu officio nocturno. Hunc enim sensum justa propria postulat, atque juxta similem proportionem de Laudibus censeo, ut si solae omissantur, tanquam una de parvis horis reputetur, quia revera habent aequalitatem moralis. Addit denique Pius extensionem hujus poenae ad distributiones quotidianas cum eadem proportione, etiam pro his, qui choro presentes sunt, si nec sibi, nec domi recitent illas horas, quibus assistunt. Ita enim illam extensionem intelligendam puto. Ac tandem infra, eamdem poenam cum eadem partitione extendit ad pensiones respectu officii parvi Beatae Virginis.

12. *Pro minori omissione quam sit unius*

horae non contrahitur obligatio restituendi. — *restituere.* — Statim vero suboritur dubium, an si peccatum illud mortale consistat in sola voluntaria distractione, absque omissione exterae prolationis, quamvis sine attentione ultra, inde oriatur haec obligatio restituendi. Quamvis enim supra dixerimus illud esse peccatum mortale contra praeceptum ecclesiasticum, et ita videatur omissione praecepti, nihilominus quoad hanc poenam potest esse ratio dubitandi. Quia Concilium Lateran. solum dicit: *Qui divinum officium non dixerit;* ille autem, qui sine attentione dicit, revera dicit. Nihilominus tamen censeo illum etiam incurrire hanc poenam. Ita sentit Navar., cap. 43, de Orat., n. 17 et 19, et supra idem diximus cum aliis contra Cordub., libr. 4, q. 43, et alios. Quia illa non est oratio nec recitatio quae ab Ecclesia praecepitur, et ita est vera omissione praecepti. Et verba Concilii formaliter intelligenda sunt, nam dicere officium canonicum, juxta sensum jurium et Pontificium, idem est quod orando illud recitare. Unde Pius V, postquam retulit illa verba Concilii, postea dixit: *Qui horas canonicas, uno vel pluribus diebus intermiserit;* qui autem sineulla attentione dicit, revera intermittit horas, quia tunc non recitat.

13. *Optima regula restitutonis est, ut pro omissione mortali restituatur, pro veniali minime.* — Vel forte generalior regula erit, ut quoties omissione est mortaliter peccaminosa, oriatur obligatio restituendi, non vero quando est tantum venialis. Quae pars posterior indubitate est, et non indiget limitatione; nam licet fructus beneficii sint copiosi, ita ut singulis partibus minimis officii respondeat pars fructuum gravis quantitatis, nihilominus inde non oritur obligatio restituendi, quia fundamentum illud leve est, et simpliciter non est transgressio praecepti. At vero e converso quando omissione est mortaliter peccaminosa, considerandum ulterius videtur an pars fructuum, illi omissioni correspondens, considerata tenuitate beneficii, tam parva sit, ut respectu furti, verbi gratia, non sufficiat ad peccatum mortale, nam tunc censeo excusari a restitutione ex levitate materiae. Nam licet culpa omissionis ratione materiae spiritualis et divinae fuerit gravis, respectu poenae et restitutionis materia illa temporalis est levis. Sed cendum est ne cum aliis similibus moraliter et paulatim conjugatur, nam tunc materia erit gravis, et consurget obligatio, siue in furtis minimis contingit.

14. *An qui sine attentione recitat, teneatur*

sed quid, si e contrario contingat aliquem beneficiatum exterius non dicere offi-

cium absque peccato coram Deo, non ob legitimum impedimentum, sed propter naturalem oblivionem, vel aliam ignorantiam invincibilem? Nam videtur obligari, tum quia de facto non exhibet servitium propter quod recipit stipendium; tum etiam quia (ut dixi) illa non est tantum poena propter culpam, sed est etiam conditio sub qua datur tale stipendium. Nihilominus censeo hunc esse a restitutione excusandum, non solum quoad fructus bona fide consumptos, ex quibus non est factus ditor (de quibus dubium non est), sed simpliciter de omnibus. Ratio est, quia lex illa est penal, et ideo restringenda, ut non imponat poenam, nisi ubi intercesserit culpa. Unde non oportet intelligi illam esse conditionem quasi affirmativam, *si dixerit*, sed negativam, *si non omiserit*, seu non *intermisserit* (ut dixit Pius V), utique *culpabiliter*, seu *voluntarie*, hoc enim est proprie omittere. Accedit quod Concilium inquit: *Si officium divinum non dixerit, legitimus impedimento cessante*. Naturalis autem oblivio vel ignorantia invincibilis legitimum impedimentum censeri potest. Et infra ait, *eos tanquam injuste perceptos*; ergo ad restitutionem postulat titulum *injustae acceptio*nis. Item infra inquit: *Si ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanaserit*: ubi expendo illam particulam *simili*, nam supponit oportere omissionem esse ex negligentia culpabili. Ergo ubi non intervenit culpa, non incurritur haec poena.

17. Ultimo inquiri potest cui sit restitutio facienda. Hoc vero in ipsam lege satis declaratum est illis verbis: *In fabricas hujusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur*. Quae verba disjunctiva sunt, et ideo videtur libera electio relinqui ipsimet beneficiario, ut quam maluerit partem eligat. Quaerit autem potest an possint extendi ad alias pios usus, ut sunt sacrificia, et capellaniæ, suffragia, vel anniversaria pro defunctis, et similia. Respondeo cum Navar., in Manua., c. 25, n. 122, et c. 7, de Orat., n. 32, quem juniores sequuntur, imprimis excipiendos esse duos casus. Unus est, quando ex lege, statuto approbato, vel consuetudine, quod unus non recitando amittit, aliis canonici vel clericis ejusdem Ecclesiæ accrescit, ut in distributionibus observatur, juxta c. 1, de Cleric. non resident., in 6, et idem erit in aliis fructibus, seu in grossa, ut vocant, ubi de illa idem fuerit statutum. Alter casus est, quando ex peculiari statuto fructus male percepti ap-

plicati sunt ad aliquod certum opus pium, tunc enim in illud restitutio est facienda. Ratio est quia Concilia nec Pius V prohibent similia statuta vel consuetudines, neque in hac parte habent aliqua verba derogatoria: neque principalis intentio illius constitutionis fuit disponere de his, quibus facienda est restitutio, vel respicere ad illorum utilitatem, sed præcipue, ut restitutio fiat cum effectu; determinat autem, cui facienda sit, quando illud alias fuerit indeterminatum, et sine præjudicio alterius, cui alia ratione illud accepcebatur.

18. Extra hos vero casus servanda est determinatio Conciliorum ex mente illorum auctorum, quia excipiendo tantum illos duos casus, regulam in contrarium firmare videntur. Solum adverto membrum illud de eleemosynis pauperum, satis latam posse habere interpretationem. Nam si sacerdos pauper sit, non erit ab hac restitutione alienum illi dare eleemosynam cum onere dicendi Missas aliquas, præcipue si in satisfactionem offendit Deo factæ non recitando, vel pro illis fidelibus, qui fructus beneficiorum persolverunt, dici præcipiantur. Item si vivis pauperibus eleemosynæ fieri possunt ex talibus bonis, poterunt etiam fieri pauperibus defunctis, dando eleemosynas, ut suffragia et sacrificia pro illis fiant. Ad omnia ergo illa opera, quæ sub eleemosynis pauperum comprehendendi possunt, fieri potest extensio, non tamen extra illa.

19. Sed an restringendum hoc sit ad pauperes illarum ecclesiarum, ubi sunt beneficia? Nam in priori parte de fabricis aperte fit restrictio: *Ad fabricas hujusmodi beneficiorum*. Circa quæ verba adverto, multos illa perinde accipere, ac si dictum esset: *In fabricas ecclesiarum talium beneficiorum*; in neutro autem textu habetur illa particula *ecclesiarum*, neque oportet illam addere, quia sine illa est latior concessio, et non est a nobis restringenda. Posset enim aedificari domus pro beneficiario, vel pro fructibus beneficii colligendis, vel etiam possent tales fructus expendi in utilitatem prædiorum ipsiusmet beneficii, ut ejus fructus in perpetuum augerentur. Hæc enim et similia sub fabricis beneficiorum comprehenduntur, etiamsi proprie non sint fabricæ ecclesiarum. Omnino autem illa pars restricta est ad ipsa beneficia, ita ut non possint ex talibus fructibus restituendis alia tempora vel ecclesiæ aedificari aut restaurari, nisi talis fabrica possit alia ratione sub eleemosynis pauperum comprehendendi. Dubitari ergo potest

an illa restrictio, *hujusmodi beneficiorum*, utriusque membro adjuneta intelligatur, ac si esset repetita, *ad eleemosynas pauperum eorumdem beneficiorum*, vel sit ad illud membrum restringenda, cui expresse adjuncta est, ut ita pauperes absolute intelligantur, cuiuscumque ecclesia vel loci sint.

20. Ego hoc posteriori modo hanc legem intelligo, quia nihil est quod obstet, et est favorabilior sensus, et satis consentaneus charitati christiane, quæ ad omnes pauperes, maxime fideles extenditur, et reddit facilior hanc restitutionem, et suaviorem. Est enim satis prudens, et fragilitati humanæ accommodatum consilium, quod hi clerici, hac obligatione restituendi onerati, largas eleemosynas faciant, ubi resident, etiamsi beneficium alibi existat, et ut quascumque fecerint, sive ordinarias, sive extraordinarias, intuitu restituendi eas faciant, sic enim restitutio facilior et certior erit. Item bene Navar. advertit, si clericus pauper sit, posse sibi met aliiquid in partem restitutionis applicare; quia si ipse pauper est, illa est eleemosyna, quam non tam ipse sibi, quam Pontifex per eum ipsimet facit. Quia vero difficile est rectum iudicium ferre circa se ipsum, ideo rectissime faciet, si prudentis confessarii, vel alterius viri docti consilio utatur. Et eadem ratione extendi hoc potest ad pauperes consanguineos, in quibus majus est periculum, et ideo magis necessarium est alienum iudicium. Denique eleemosynæ omnes, quas ex fructibus beneficii fecit toto illo tempore, in quo non recitavit, ubicumque illas fecerit, poterit ut jam restitutas computare, quia nunquam illos fructus fecit suos, et eos tradidit quibus tradenderant. Et ita jam non manet obligatus ratione rei acceptæ, quia illam apud se non retinet, nec ratione acceptio, quia jam executione mandavit poenam et restitutionem per legem impositam.